Modlářství lidu

Původ materiálu
Alexandra Jacobea
Pořadí v lekci
29

Téma

Boží skrytost versus Boží viditelnost jako trvalé pokušení

Cíle

- Nejmenší děti uslyší, že Bůh je skrytý, tajemný, a chce takový zůstat, případně zamyslí se nad tím, podle čeho Boha poznáváme.
- Prostřední děti uslyší příběh, promyslí, kdo/co má dnes sílu a jak se oproti tomu projevuje Boží síla.
- Nejstarší děti se zamyslí nad tím, kdo nebo co je dnes modla a v čem se liší od živého Boha.

29.1 Pro učitele

Biblický text: Ex 32; Ex 20,3–6; Dt 9,7–21

29.1.1 Výkladové poznámky

- Příběh je výseč z delšího vypravěčského celku (Ex 32–34), což je promyšlená, úmyslně se opakující mozaika reakcí na hřích se zlatým teletem.
- Vše, co Izrael dostal, je ohroženo — ztráta o to větší, že se děje vlastní chybou lidu.
- Provinění především proti druhému přikázání — zásadní moment ve vztahu Hospodina k vyvolenému lidu, který porušenil smlouvu, věrnost.
- Modla: něco, co má člověk místo Boha, na co spoléhá, o čem soudí, že mu přinese štěstí, radost, pro co by byl schopen udělat skoro všechno, něco, co obdivuje, co uctívá, k čemu upíná svou naději, na co „zavěsil svůj život“1.
- Izraelci čekající na Mojžíše nejsou jen netrpěliví, svou roli hraje nejspíš i strach a nejistota, co dál — Mojžíš reprezentoval Hospodina, když zmizel, přístup k Bohu je ztracen, potřebují jiné božstvo nebo aspoň náhražku, zároveň je to touha po něčem viditelném, hmatatelném.

- Zlatý býček: obraz božstva nebo modly v čele byl zvyk řady národů, náušnice byly snad ochranné amulety, socha pak něco jako super amulet. Býk je symbol síly, šlo buď o rytinu nebo litou sochu,eventuálně dřevěnou sochu potaženou zlatem (informace spíš pro zvídavé děti).
- „Hospodinova slavnost“: důkaz toho, jak rychle se mohou věci zvrtnout, Áron chce lid udržet při Bohu za cenu ústupků, napřed oběti, ale pakuž je to něco na způsob kenaanských kultů spojených s náboženskou prostitucí, věci se nazývají nepravými jmény (zlaté tele Bohem, orgastické slavnosti Hospodinovou slavností).
- Boží hněv: hřích spočívá v pokusu uctívat Hospodina způsoby, které označil za nepřijatelné (ne pouhý odklon k cizím bohům) — Mojžíš odkazoval k neviditelnému a tajemnému Bohu, zlaté tele reprezentuje stejného Boha, ale zakázaným obrazem, Boží hněv není výkyv nálady, ale odpor vůči lidské nevěře.
- Mojžíšova role: Mojžíš několikrát změní postoj (prosba o smilování — pobouření, hněv — vyšetřování na místě činu — autoritativní zásah proti viníkům — nová prosba, přímluva), zásadní je však moment, kdy odmítá Boží nabídku požehnání — má na zřeteli prospěch lidu a ne svůj, rozbití desek není nekontrolovaný hněv, ale prorocký čin (symbol roztržení Hospodinovy smlouvy s lidem).
- Sankce v táboře: spálit a rozemlít na prach jsou běžné výrazy pro úplnou destrukci (destrukce odlité kovové sochy se neřeší), pití vody s popelem je snad náznak prorockého soudu, vražedná akce výrazem toho, o jak obrovské provinění šlo, odpadnutí od smlouvy vede k záhubě, ke smrti, je to Mojžíšova akce (ne Boží trest) — pro dnešního čtenáře těžko přijatelné, viz Úskalí.
- Áron se vymlouvá, býček „vyšel z ohně“, to samo!, neschopnost přiznat vlastní vinu, snaha hodit ji na lidi kolem.
- Zmínka o Léviovcích — možná dozvuk pozdější nutnosti hájit postavení Léviovců, není nutné vyhrotit Áron versus Léviovci, z textu není výslovně zřejmé, že se na modloslužbě vůbec nepodíleli, „kdo je Hospodinův?“ je otázka po loajalitě, věrnosti proti tlaku většiny, rodiny, sousedů nebo přátel.

Závěr — jak to bude dál? Je konec? Ne, nadějný výhled: jakás takás šance a zaslíbení posla průvodce.

29.1.2 Úskalí

Příběh není jednolité vyprávění z pera jediného autora — skládá se z více částí, navíc jeho logický rozsah přesahuje 32. kapitolu (kap. 32–34). „Švy“ mohou upoutat pozornost dětí zavádějícím způsobem — případné dotazy zkuste zodpovědět co možná krátce.

Zarážející je ukrutnost masakru v táboře Izraelců. Zásadní je pokusit se nejdřív motiv pro sebe nějak uchopit, zpracovat, teprve poté ho zkoušet reprodukovat dětem. Pokud se vám to nepodaří, vyhněte se povídání o vraždění a zůstaňte u provizorní formulace z Biblické dějepravy: „Pak svolal všechny, kteří zůstali věrní Hospodinu. Shromáždili se k němu, kdo patřili k pokolení Lévi. S nimi přísně potrestal viníky.“2

29.1.3 Odkazy

Hájek, Viktor — Hájek, Miloslav: *Biblická dějeprava.* Praha: Kalich, 1990.

Linden, Nico ter: *Povídá se... podle Tóry.* Benešov: Eman, 2015.

Balcar, David — Gallus, Petr — Šorm, Zdeněk — Férová, Lydie: *Dvakrát měř, jednou věř. Průvodce světem víry pro náctileté. Pracovní listy ke katechezi.* Praha: ČCE, 2012.

Výklady ke Starému Zákonu. Díl I. Zákon (Genesis — Deuteronomium). Praha: Kalich, 1991.

Odkazy na pracovní listy, starší přípravku a další materiály najdete pod číslem kapitoly (29) na adrese http://goo.gl/sccFrp.

29.2 Pro děti

29.2.1 Předškolní děti

Jak vypadá Pán Bůh? (Má fousy? Nosí brýle? Je vysoký? Je malý? Chodí v obleku? Pokud děti začnou něco vymýšlet, zeptejte se, odkud to vědí.) Nevíme. Občas se maluje jako starý pán, ale to jen proto, že staří pánové bývají moudří a mocní, jako kouzelný dědeček z pohádky. Pán Bůh ale není žádný kouzelný dědeček!

Nevíme vůbec nic. Nejsme ale sami! Nevěděli ani Izraelci tehdy na poušti, když čekali na Mojžíše.

Schválně, pamatujete si, kde se toulal? (Pokud máte skupinu, která chodí do NŠ každý týden, zkuste děti nechat přemýšlet, eventuálně tuto část využijte k nějakému opakování, pokud se děti či učitelé spíš střídají, připravte si scénu hora/pod horou s flanelografem nebo biblickými postavičkami a ptejte se podle nich).

Mojžíš byl na hoře a mluvil s Hospodinem, ten mu vyprávěl, jak se mají Izraelci k němu i k sobě navzájem chovat, aby jim bylo dobře. Nejdůležitějších bylo 10 pravidel, pro každý prst jedno. (Znovu možnost zopakovat, pokud ale máte děti spíš menší, soustřeďte se na příběh o teleti.)

A ostatní zatím dole pod horou čekali. Ale postupně je to víc a víc nebavilo. Kde ten Mojžíš jen je? A nestalo se mu něco? Co máme dělat, když ten, co Pánu Bohu nejvíc rozumí, je pryč? A co když ten tajemný, skrytý Bůh už vůbec není s námi? Pochybnosti jsou zákeřná věc — stačí pár takových otázek a i velké množství lidí najednou neví, co je tak docela pravda a co ne.

Izraelci pomalu dostávali strach — jak se s tím neviditelným Bohem domluvíme? To přece nepůjde… A pak někdo dostal nápad: co kdybychom měli sochu Boha? Jako všichni ostatní? Jako jiné národy? To je nápad! Budeme vědět, komu přinášíme oběti, kdo nás vede, budeme vědět, že je to někdo silný! Na sochu se dá sáhnout, když člověk pochybuje, budeme mít sochu, Bůh nikdy nebude daleko! Árone, udělej nám Boha, kterého je vidět! A Áron jde a udělá sochu. Zlatého býčka, protože takový býk má pořádnou sílu! To je silák, ten nás ochrání…

Co je to jen napadlo?! Jak mohli něco takového udělat?! Pán Bůh přece není žádné tele! Jenže oni tolik chtěli vidět, že Bůh je s nimi a že má sílu. Jako by jim nestačilo, co doposud zažili, vysvobození z Egypta, vedení pouští i dar many… To přece taky bylo vidět! Ale oni chtěli sochu, a když ji měli, tancovali kolem ní a byli úplně utržení ze řetězu.

Pán Bůh na hoře přestal mluvit s Mojžíšem, protože to všechno viděl. Hrozně moc se rozzlobil — tak oni takhle! Slíbili, že mě budou mít rádi a že mě budou poslouchat, ale při první příležitosti si dělají, co chtějí. To teda ne, takový lid já nechci! Je zle! Mojžíš popadne desky, na kterých je napsáno těch 10 pravidel a pospíchá dolů. A tam to vidí na vlastní oči, tu hrůzu, a taky se rozčílí. Roztříská desky o skálu — na co by vám byly, když nechcete poslouchat? Je zle. Zlobí se Hospodin, zlobí se Mojžíš. Áron se vykrucuje, já nic, já muzikant, to oni chtěli sami.

Co bylo dál? Dál to bylo hodně těžké. Když člověk udělá něco moc a moc špatného a ještě se nechce přiznat, trvá to dlouho, než mu druhý odpustí. Člověk a někdy i Pán Bůh. Mojžíš Izraelce potrestal a Boží odpuštění taky nedostali jen tak. Pána Boha není vidět, nevíme, jak vypadá a on ani nechce, abychom to věděli. Je s námi, protože nás má rád a ne proto, že jsme si udělali nějakou sochu a tím pádem musí!

Pokračovat můžete připomínkou druhého přikázání a rozhovorem o tom, podle čeho poznáme, že je Pán Bůh s námi, když ne podle sochy? Začít můžete tím, co zažili Izraelci — průchod mořem, dar jídla, vody… a co my? Někdo nám pomůže, když si nevíme rady, někdo se o nás stará, můžeme se pomodlit, když máme starosti… Na závěr si můžete zazpívat písničku „Někdo mě vede za ruku“, EZ 176, o Boží pomoci.

Pomůcky Flanelograf, biblické postavičky.

29.2.2 Mladší školní děti

Znáte nějakou reklamu? Na co? (Usměrněte rozhovor k tomu, zda děti někdy nakupovaly podle reklamy a zda byla zakoupená věc lepší než ostatní.) Co je to lživá reklama? (Reklama, která slibuje něco, co není — třeba, že k nákupu dostanete dárek, ale nedostanete, protože už jsou rozebrané, atd.) Reklamy se snaží člověka oblbnout. Vnutit mu svůj názor. A to může být pořádný průšvih — člověk začne mít pocit, že bez téhle čokolády, tohohle trika, téhle hry to prostě NEJDE!

Izraelci, co čekali na Mojžíše, až se vrátí z hory, měli taky pocit, že bez něčeho to už dál NEJDE! Bez něčeho, co by jim zaručovalo, že je Bůh s nimi. Dokud tu byl Mojžíš, o Bohu mluvil a mluvil i s Bohem, ale co teď, když je tak dlouho pryč, nevrací se, třeba se s ním něco stalo! Musíme si poradit sami! Nejlíp udělat něco, co je tak trochu Bůh, ale co je vidět, na co si člověk může sáhnout, o co se může opřít, když je zle. Nějakou sochu nebo obraz, tak to přece dělají všichni kolem!

Árone, ty jsi kněz, vymysli něco! Co má Áron dělat? Postavit se jim? Říct, že to se přece nesmí?! Asi by měl, ale je na to sám a nemá dost odvahy. Tak mi přineste náušnice a šperky, nejrůznější ochranné amulety a já vám toho Boha udělám… Vznikne socha zlatého býčka. Silný jako býk, to známe, to je prima, to je dobrá záruka, že se nám nic nestane. Hurá, sláva, tohle je ten Bůh, který nás vyvedl z Egypta, konečně ho vidíme. A teď, když ho tu máme, už máme jeho pomoc jistou.

Áron už nejspíš tuší, že je něco špatně, ale jde mu hlavně o to, aby lidi nezapomněli, že to je Bůh, kdo jim pomáhá a kdo je chrání. Tak si to budou připomínat kolem sochy, to snad není tak zlé… a vyhlásí: zítra bude Hospodinova slavnost! Hlavně ať nezapomenou, že je to Hospodin! Na druhý den se slaví, obětuje, zpívá, tancuje, je to čím dál větší paráda, až jsou najednou lidi úplně mimo. Jako v tranzu. Jako na drogách, tancují a tancují a volají hurá, hurá, hurá, ale jako by o sobě nevěděli.

Zato Hospodin o nich ví! Mojžíši, počkej, moment! Tam dole se děje něco hrozného! Brzo ti tvoji lidé zapomněli na naši smlouvu. Brzo zapomněli, jaký jsem! Vždyť si udělali sochu a tancují kolem ní, jako nějací pohani! Žádné zákony ti pro ně dávat nebudu, nač by jim byly?! A pořádně je potrestám! — Pane, copak je to můj lid? Copak jsi je sám nevyvedl z Egypta? A co sliby Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi? Prosím tě, odpusť jim!

Mojžíš spěchá dolů, v ruce kamenné desky s Desaterem, přidává se Jozue: Mojžíši, tábor někdo přepadl, takový je tam kravál! Nene, Jozue, to není zvuk bitvy, ani prohry, ani vítězství, to jsou lidé, co se chovají jako utržení z řetězu. Skutečně! Když Mojžíš všechno to křepčení a zvěrstva uvidí, rozhněvá se, stejně jako prve Hospodin. Tak tohle ne! Desatero je vám na nic, smlouvu s Bohem jste porušili! A prásk!, roztříští desky na kusy. Takhle to dopadlo i s tou slavnou smlouvou…

Býčka Mojžíš úplně zničil. Spálil, rozemlel na prach, prostě úplně zdemoloval. Nic nezbylo. A teď si to vyřídí a Áronem: Árone, co to bylo?! Co jsi to udělal?! Jak jsi mohl něco takového dovolit?! Co já? Oni po mně chtěli sochu, protože ty jsi byl tak dlouho pryč! Já to zlato jen hodil do ohně a vylezlo z toho tohle… To je zbabělec! Nedokázal říct lidem, že se to nemá a teď hází vinu na ně! Mojžíš se s ním ale dál nezdržuje: kdo věří Hospodinu, skrytému Bohu, sem ke mně! Seběhnou se hlavně ti, kdo patří k pokolení Lévi. Tak a teď si to s nimi vyřídíme, s modloslužebníky! Mojžíš a ti s ním trestají přísně. To přece není jen tak! Hospodin modly zakázal. A když jste porušili smlouvu, co když už s vámi nebude chtít nic mít? Bez Božího vedení a pomoci tady na poušti všichni zemřete! Jde o život!

Teprve teď lidem dochází, co se stalo. To nebyla žádná drobnost. To bylo jako říct: Bože, ty se před námi neschováš, my si tě hezky podržíme u sebe, jako prase v chlívku a budeš dělat, co my budeme chtít! Taková urážka…

Další den jde Mojžíš znovu na horu, aby promluvil s Hospodinem a poprosil ho o odpuštění. Moc, moc ho zklamali, ale stejně se modlí: Bože, odpusť jim, potrestej mě za ně, raději mě… Nene, Mojžíši, ty je povedeš dál a před tebou půjde můj posel, abys věděl, kudy. Ale tohle jim jen tak neprojde, na viníky dojde…

Takže není úplný konec. Ještě je naděje. Ale co s otřesenou důvěrou? Stalo se vám, že vás někdo zradil? Dokázali byste mu odpustit?

Rozhovor Co si to Izraelci vlastně udělali? Sochu, něčeho, co má sílu. Jaká by ta socha byla dnes? Co jsou symboly síly, moci? (Zaťatá pěst, velké auto, lev, svalovec, Rambo, zbraň…) A jak se projevuje Boží síla? (lidi si pomohou, někdo se nechá pokřtít, někdo se zastane druhého…) — pokuste se vnést do rozhovoru i to, že Boží síla se někdy může projevit zdánlivě slabá (zrazený, ukřižovaný Ježíš).

Aktivita Vytvořte společně plakát — rozdělte jej čárou na dvě poloviny, na jednu nakreslete veliké zlaté tele, jemu do břicha lepte obrázky dnešních model (namalované dětmi nebo vystřižené z časopisů), na druhou půlku napište slovo „Bůh“ (eventuálně Hospodin), na tuto půlku pište slovy, jak se Bůh ve světě projevuje, jak poznáme jeho sílu a blízkost (důraz je na kotrastu mezi zobrazením a slovem).

Hra Pipino, pípni! (pravidla viz Hranostaj: https://goo.gl/tSst5m, k nalezení jsou i drsnější varianty hry), propojení s tématem — Boha nemůžeme vidět, ale můžeme ho poznat z toho, co slyšíme nebo co se děje s námi a kolem nás.

Pomůcky Velký papír na plakát, lepidlo, nůžky, časopisy, fixy, případně papíry na kreslení a pastelky, šátek na zavázání očí (hra).

29.2.3 Starší školní děti

Víte, co je to modla? (Pokud si v debatě nejste jistí, přečtěte dětem výkladovou poznámku.) Jak vypadá? (Ukažte obrázek zlatého telete.) Odkud to znáte? (Pokuste se příběh rekonstruovat s dětmi, pokud ho dobře neznají, převyprávějte jim ho nebo přečtěte třeba z Biblické dějepravy — tak aby zbyl čas pro rozhovor.)

Rozhovor

- Které přikázání Izraelci porušili? A kde byl vlastně přesně problém? (Pokuste se dětem vysvětlit, že nešlo jen o to spolehnout se na modlu, nahradit si jí Boha, ale především o to prohlásit ji za Boha, přisoudit jí Boží moc a sílu!)
- Izraelci chtěli mimo jiné také mít boha, jako mají ostatní (viditelného, hmatatelného, pořád po ruce). Jaký by byl takový bůh dnes? (rozdejte dětem „bezhlavá telata“, ať jim dokreslí hlavy) Co dnes mají lidé za bohy? Čemu/komu věnují pozornost, podle čeho se rozhodují, atd.? (Nechte děti chvíli kreslit, pak si povídejte především o tom, v čem je Hospodin jiný.)
- Áron napřed udělal zlaté tele, ale pak se vymlouval, že „to samo“. Taky se někdy vymlouváte? Na co nejčastěji? A co je pravý důvod? Na co se vymlouvají ostatní vám? Je vám to nepříjemné?
- Další podněty viz starší katechetická příprava Anny Lavické.[3]

Aktivita Namalujte komiks biblického příběhu — postavy mohou mluvit biblickými výroky (opakování) nebo vlastními slovy (aktualizace příběhu).

Pomůcky Obrázek zlatého telete (např. z flanelografu nebo internetu — je jich tam spousta!), obrázky bezhlavých zlatých telat k dokreslení.

29.2.4 Přesah

V příběhu jde mimo jiné o věrnost (Bohu, smlouvě s ním). Zkuste s nejstaršími dětmi využít motiv partnerské věrnosti nebo věrnosti kamarádů — jak destruktivní je její porušení pro vztah (paralela vztahu Hospodin — Izrael). Co se stane, když mě někdo zradí? Dovedu mu odpustit? A dovedu mu znovu věřit?

Skákání kolem zlatého telete: jde dnes o úsloví, které označuje přílišnou starost o majetek a neschopnost se s druhými o cokoli rozdělit. Příběh nevypráví o službě mamonu. Izraelci dokonce byli ochotní se vzdát části svého majetku (zlaté předměty), aby si mohli vytvořit sochu. Příběh neodsuzuje jakoukoli lidskou aktivitu, ale aktivitu scestnou. Pokud chcete aktualizovat a odsoudit něco, co patří k životnímu stylu dětí, pak např. neodsuzujte dívání na

televizi, ale odmítněte zneužití televize a otročení televizi.3

Zajímavou aktivitu k promýšlení termínu „modla“ pro nejstarší děti najdete v katechetické přípravě k druhému přikázání od Elen Plzákové.1

29.3 Liturgie

29.3.1 Písně

Bůh je náš Pán a Král (BTS 2); *Přímluva* (SV 21); *Čest dej* (SV 37); *Babylon* (SV 328); *Víc, než oko spatřit smí* (SV 368)

29.3.2 Biblický text k zapamatování

Na Chorébu udělali býčka, klaněli se slité modle, zaměnili svoji Slávu za podobu býka, býložravce. Zapomněli na Boha, svou spásu, který v Egyptě konal tak velké věci.
(Ž 106,19–21)

29.3.3 Rituál

Volný jsem, volný jsem, Bohu díky, volný jsem.

29.3.4 Okénko do bohoslužeb

Motivace pracuje s termínem „nazývat věci pravými jmény“ — protože Izrael si modlu nazval Božím jménem, ačkoliv to byla jen zlatá socha telete. Přineste si na bohoslužby s sebou obrázek, např. tlustého psa nebo rozbitou hračku. Rozhovor začne trochu návodnou otázkou: Jaký je ten pes (hračka, předmět)? Děti bývají dost upřímné, nejspíš odpoví přímo. U starších možná dojde k tomu, že odpoví nějak vyhýbavě nebo eufemisticky. Dá se to říct jinak? (Že pes není tlustý, ale prostorově výrazný, vykrmený, atd.) Někdy se přílišnou upřímností dá ublížit, ale jindy zase hraní se slovy hraničí se lží. To když se věci nenazývají pravými jmény. (Pak už jen krátce uvést, že o tom také bude setkání NŠ.)

29.3.5 Modlitba

Pane a Bože, zůstáváš skrytý a nám je z toho někdy úzko. Pomoz nám, když tě hledáme, ujisti nás, že nejsme sami, že jsi s námi. A nauč nás, vyhnout se tomu, co je modla, co k tobě nevede. Amen.

1 Plzáková, Elen: *Druhé přikázání. Nebudeš se klanět modlám.* (http://goo.gl/xngr1x)

2 Hájek, Viktor — Hájek, Miloslav: *Biblická dějeprava*. str. 41

3 Lavická, Anna: *Modlářství lidu.* Dostupné z http://goo.gl/l6rkr5.

Odkaz na pracovní list

26 Modlářství lidu

26 Modlářství lidu - st

Cílová skupina

Předškolní

Školní

Starší školní

Katechetické cykly

Dál přece nejdeme sami I (Od stvoření k Josefovi + Od Mojžíše k Rút)

Biblický odkaz (kat)

Exodus 32

Exodus 20,3–6

Deuteronomium 9,7–21